

Curt Wittlin i les traduccions: «segons que em serà vejares que sia pus profitós als lligents»

1. CURT WITTLIN, MESTRE TAMBÉ DE LES TRADUCCIONS

Tinc el goig personal i l'honor acadèmic de poder fer avinent un *memento* del cabal ingent d'estudis, d'edicions, de reflexions, i també de traduccions filològiques i facilitadores del sentit dels originals que mestre Curt Wittlin ens ha deixat. M'hi unia una intensa amistat i un gran deute meu cap a ell per tant com n'havia après. Feia part com a membre del Consell Científic Internacional i fundador de l'Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA (ISIC-IVITRA) (2001, IVITRA fins a 2012), i em va honrar molt en acceptar ser membre del tribunal de la segona tesi doctoral de qui els parla (juny 2003). Abans i després, Curt Wittlin havia vingut sovint a la Seu Universitària de la Nucia de la Universitat d'Alacant (cursos internacionals de traducció de clàssics valencians) i a dictar conferències o tallers a l'aula amb els alumnes de filologia catalana i de traducció i d'interpretació de qui els parla, a la mateixa Universitat d'Alacant.

Com en els seus estudis sobre les fonts d'Eiximenis, estudiar les traduccions antigues en Curt Wittlin era una estratègia essencial per poder traure el trellat, és a dir, en el sentit de fer «trasllat» dels mecanismes de la generació de la creació literària, dels cabals cabdals que aporta aquesta i d'on provenen, de quina manera són transformats, adaptats o sols adoptats per crear la nostra tradició literària. D'on venen aqueixes idees, aqueixos adobs clàssics i/o romànics que situen casa nostra en la tradició occidental i, alhora, en fan una expressió específica, una aportació, alhora substancial. Wittlin, en estudiar Eiximenis i l'hagiografia, s'arrela en les fonts originals, i en les traduccions inicialment literals, després més anostrades.

Wittlin no es limitava mai a la simple glossa d'arguments, ni es limitava a la simple cacera de fonts —crítica hidràulica, que en dirien alguns. A més de fer tot això,

amb senzillesa, claredat i sense vana glòria mundana per la troballa puntual de fonts, Wittlin aprofundia en l'estil, és a dir, en la morfosintaxi, en elements de fraseologia com ara les locucions, les col·locacions, les expressions multinominals i els grups de sinònims, les arrels del canvi semàntic, elements propis de la lingüística de corpus i aplicada al que en diríem *lingüística diacrònica*. Coneixia i ens permetia conèixer més completament els textos, la llengua literària que feien servir i els constituïa.

Com podria ser una síntesi del que guiava el seu admirat (i nostre també) Francesc Eiximenis, Wittlin arribava a les traduccions i partia d'aquestes a fi d'entendre millor els textos i que foren de més profit les interpretacions, filològiques, dels textos. Feia (fa, perviu en el seu magisteri i en les seues publicacions) bona aqueixa cita amb què intitula una de les seues darreres publicacions, en la venerable i prestigiosa *Estudis Romànics*: «segons que em serà vejares que sia pus profitós als lligents».

En Wittlin, la filologia i la traducció són al servei de la història cultural i, aquesta, al seu torn, de la filologia (catalana).

Wittlin era en vida i sempre serà, *scripta manent*, un filòleg i un historiador de la cultura referencial, un «lligent», un intel·lectual.

2. SELECCIÓ DE LES APORTACIONS DE WITTLIN

Tot seguit farem un aplec, no definitiu ni exhaustiu i sols il·lustratiu, d'algunes de les publicacions de Wittlin que, en funció del que hem dit en els paràgrafs anteriors, poden mostrar millor la seua enorme dedicació, vocacional, a la millora del coneixement profund de la història cultural en llengua catalana a través de les traduccions; almenys són les que més han influït en qui subscriu. Alhora, poden mostrar clarament, a més, la gran generositat de Wittlin a fer difusió, a través de nombroses ressenyes, dels estudis d'altri, de publicacions d'editorials i d'institucions de casa nostra que, gràcies a Wittlin, han vist eixamplat el seu abast. A més, Wittlin les va fer sempre a fi de bé, mai no amarg i sempre constructiu.

2.1. Llibres

1. WITTLIN, C. (ed.) (1982). *Pero López de Ayala: Las Décadas*. Barcelona: Puvill Libros.
2. WITTLIN, C. (1991). *Repertori d'expressions multinominals i de grups de sinònims en traduccions catalanes antigues*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [Resenyat a: MARTÍNEZ ROMERO, T. (1992). «Curt Wittlin, *Repertori d'expressions multinominals i de grups de sinònims en traduccions catalanes antigues*», *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11, p. 476-480.]
3. WITTLIN, C.; HAUF VALLS, A. G. (1995). *De la traducció literal a la creació literària: Estudis filològics i literaris sobre textos antics catalans i valencians*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

2.2. Estudis sobre traduccions i afins

4. WITTLIN, C. (1970). «Traducció catalana anònima de les *Històries romanes* I-VII de Titus Livi». *Estudis Romànics*, 13, p. 277-315.
5. WITTLIN, C. (1974). «“Sens lima e correcció de pus dols estil”: Fra Nicolau Quilis traduint el llibre *De officiis* de Ciceró». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 35, p. 125-156.
6. WITTLIN, C. (1982). «La doble traducció en las “Décadas” del canceller Ayala y una versión paralela del Maestre Heredia». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 38, p. 65-103.
7. WITTLIN, C. (1988). «Un centenar d’oracions del “Psalterium (alias Laudatorium)” de Francesc Eiximenis traducidas al catalán por Guillem Fontana en 1416, con una oración original». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 41, p. 163-190.
8. WITTLIN, C. (1989). «Philology as cultural history on recent editions of old Catalan texts». *Catalan Review*, 3, p. 191-207.
9. WITTLIN, C. (1991). «Observaciones sobre el “Psalteri” de Joan Roís de Corella i d’altres traduccions de salms». *Miscel·lània Jordi Carbonell*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 25-43.
10. WITTLIN, C. (1993). «The pen that eases pain: A first translation of Joan Roís de Corella’s *Tragèdia de Caldesa*». *Antipodas*, 5, p. 47-59.
11. WITTLIN, C. (1994). «Sobre les Vides de sant Vicent Ferrer compilades per Ranzano, Antonino, i Miquel Peres». *Anuari de l’Agrupació Borrianenca de Cultura: Revista de Recerca Humanística i Científica*, 5, p. 5-27.
12. WITTLIN, C. (1995). «Les dues traduccions angleses del *Tirant lo Blanc*: La-Fontaine 1973/1993, Rosenthal 1984/1985». *Els Marges*, 54, p. 91-97.
13. WITTLIN, C. (1997). «La *Biblis*, *Mirra* i *Santa Anna* de Joan Roís de Corella: traduccions modulades, amplificades i adaptades». *Anuari de l’Agrupació Borrianenca de Cultura: Revista de Recerca Humanística i Científica*, 8, p. 175-189.
14. WITTLIN, C. (1997). «Tres traduccions angleses del capítol 436 del *Tirant lo Blanc*». *Caplletra*, 23, p. 119-130.
15. WITTLIN, C. (1998). «El oficio de traductor según Alfonso Tostado de Madrigal en su comentario al prólogo de san Jerónimo a las *Crónicas* de Eusebio». *Quaderns: Revista de Traducció*, 2, p. 9-21.
16. WITTLIN, C. (1998). «La biblioteca de la Família Mercader de València l’any 1489». *Caplletra*, 24, p. 93-103.
17. WITTLIN, C. (1998-1999). «Ausiàs March en anglés amb una versió rítmica del poema xxviii: “Lo jorn ha por...”». *Canelobre: Revista del Instituto Alicantino de Cultura “Juan Gil-Albert”*, 39-40: MARTINES, Vicent (ed.). *Estudis sobre Ausiàs March*, p. 223-232.

18. WITTLIN, C. (2016). «Com Eiximenis tradueix i interpreta “segons que em serà vejares que sia pus profitós als lligents”. Teoria i pràctica d’una metodologia dubtosa». *Estudis Romànics*, 38, p. 371-382.

2.3. *Estudis en obres collectives*

19. WITTLIN, C. (1985). «Bersuire (1355) “avetes et mouches de miel”: Pero López de Ayala (1440), “abejas o moscas de miel”». A: MOLL MARQUÈS, A. (ed.). *XVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques: actes*. Palma de Mallorca: Moll, p. 137-142.
20. WITTLIN, C. (1988). «Una traducció catalana parcial del *Tresor* de Brunetto Latini conservada a l’Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona». A: MANENT, A.; TERRY, A. (ed.). *Miscel·lània Joan Gili*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 625-637.
21. WITTLIN, C. (1989). «La “valenciana prosa” del traductor Bernardí Vallmanya». A: FERRANDO, A.; HAUF VALLS, A. G. (ed.). *Miscel·lània Joan Fuster: Estudis de llengua i literatura*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 125-151.
22. WITTLIN, C. (1989). «La influència lingüística de la traducció catalana de les *Històries Troianes* sobre el *Tirant lo Blanc*». A: FERRANDO, A. (ed.). *Història de la llengua*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 751-757.
23. WITTLIN, C. (1993). «Joan Roís de Corella: introducció a una concordança de les seves obres». A: FERRANDO, A.; MESEGUER, LL.; ALEMANY, A. (ed.). *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Alacant-Elx, 9-14 de setembre de 1991*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 327-366.
24. WITTLIN, C. (1995). «Una poesia basca traduïda a cent cinquanta idiomes europeus: la reducció a l’absurd del concepte *Ausbausprache*». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. 2. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 445-452.
25. WITTLIN, C. (1996). «El “Psaltiri” del 1480 i altres restes de la “Bíblia valenciana” dels cartoixans de Portacelli». A: BOVER FONT, A.; MARTÍ OLIVELLA, J.; NEWMAN, M. A. (ed.). *Actes del setè col·loqui d’estudis catalans a Nord-amèrica: Berkeley, 1993*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 287-301.
26. WITTLIN, C. (1997). «La crítica del *Tirant lo Blanc* de Robert Southey (1807)». A: MASSOT I MUNTANER, J. (ed.). *Homenatge a Arthur Terry*. Vol. 1. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, p. 83-92.
27. WITTLIN, C. (1998). «La traducció catalana del “Speculum ecclesiae” d’Hug de Saint-Cher, impresa a Càller l’any 1493». A: MANINCHEDDA, P. (ed.).

- La Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo: Atti del VI Congresso (III Internazionale) dell'Associazione Italiana di Studi Catalani: Cagliari 11-15 ottobre 1995. Vol 1. Càller: Cooperativa Universitaria Editrice Cagliaritana (CUEC), p. 447-461.*
28. WITTLIN, C. (1998). «Los catalanismos en la traducción castellana de la versión catalana del libro de Valerio Máximo». A: *Estudios de lingüística y filología españolas: Homenaje a Germán Colón*. Madrid: Gredos, p. 449-466.
 29. WITTLIN, C. (1999). «La *Història de Josef* de Joan Roís de Corella: traducció amplificada i retoricada del text bíblic». A: MARTINES, V. (ed.). *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, p. 315-329.
 30. WITTLIN, C. (1999). «Traducciones medievales: Tito Livio. Resumen y complementos». A: FORTUÑO LLORENS, S.; MARTÍNEZ ROMERO, T. (ed.). *Actes del VII Congrès de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval: (Castelló de la Plana, 22-26 de setembre de 1997)*. Vol. 1. Castelló: Universitat Jaume I, p. 233-242.
 31. WITTLIN, C. (2001). «Tipología de los errores cometidos por traductores medievales». A: MARTÍNEZ ROMERO, T.; RECIO, R. (ed.). *Essays on medieval translation in the Iberian Peninsula*. Castelló: Universitat Jaume I, p. 341-350.
 32. WITTLIN, C. (2002). «L'antiga traducció catalana anònima de la *Letra de Reials costums* de Petrarca i el capítol 143 del *Tirant lo Blanc*». A: *Miscel·lània Giuseppe Tavani*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 37-64.
 33. WITTLIN, C. (2007). «La traducció francesa del *Llibre dels àngels* de Francesc Eisimenis impresa a Ginebra l'any 1478». A: FIDORA RIERA, A.; TRENC BALLESTER, E. (ed.). *2n Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans: La recepció de la literatura catalana medieval a Europa* (Béziers, 19-21 gener 2006). Vol. 1. Montpeller: Association Française des Catalanistes; Péronnas: Éditions de la Tour Gile, p. 153-163.
 34. WITTLIN, C. (2012). «Expressions multinominals en *Curial e Güelfa*». A: FERRANDO, A. (ed.). *Estudis lingüístics i culturals sobre 'Curial e Güelfa': Novel·la cavalleresca anònima del segle xv en llengua catalana*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins. (Series IVITRA), p. 1127-1135.
 35. WITTLIN, C. (2012). «Franciscus Eximenis (OFM, + 1409): obras en latín». A: MARTÍNEZ GÁZQUEZ, J.; CÁNDIDA FERRERO, C. (ed.). *Estudios de latín medieval hispánico: Actas del V Congreso Hispánico de Latín Medieval: (Barcelona, 7-10 de septiembre de 2009)*. Florència: SISMEL, p. 327-332.

2.4. *Ressenyes*

36. WITTLIN, C. (1997). «ANNICCHIARICO, Annamaria. *Varianti corelliane e "Plagi" del Tirant: Achille e Polissena*. Biblioteca della Ricerca, Cultura Straniera 72. Fasano di Brindisi: Schena, 1996. 103 pp.». *Catalan Review*, 11, 1-2, p. 237-239.

37. WITTLIN, C. (1997). «CONCA, Maria, and Josep GUIA. *Els primers reculls de proverbis catalans*. Biblioteca de cultura popular Valeri Serra i Boldú 7. Bellpuig: Ajuntament; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. 326 pp.». *Catalan Review*, 11, 1-2, p. 241-243.
38. WITTLIN, C. (1998). «MARTINES, Vicent. *El Tirant Políglota. Estudi sobre el "Tirant lo Blanch" a partir de les seues traduccions espanyola, italiana i francesa dels segles XVI-XVIII*. Textos i Estudis de Cultura Catalana 55. Barcelona: Curial/Abadia de Montserrat, 1997. 206 pp.». *Catalan Review*, 12, 2, p. 142-143.
39. WITTLIN, C. (1998). «MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs. L.A. *Sèneca, "Tragèdies"*. Edició crítica. Vols. 14-15. Els Nostres Clàssics. Col. B. Barcelona: Editorial Barcino, 1995. 571 pp.». *Catalan Review*, 12, 1, p. 168-169.
40. WITTLIN, C. (1998). «PHILIPP-SATTEL, Sabine. *Parlar bellament en vulgar. Die Anfänge der katalanischen Schriftkultur im Mittelalter*. ScriptOra 92. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1996. 150 pp.». *Catalan Review*, 12, 1, p. 171-172.
41. WITTLIN, C. (1999). «MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs. *Un clàssic entre clàssics. Sobre traduccions i recepcions de Sèneca a l'època medieval*. Biblioteca Sanchis Guarner 42. Valencia: IIFV; Barcelona: PAM, 1998. 268 pp.». *Catalan Review*, 13, 1-2, p. 331-333.
42. WITTLIN, C. (1999). «MARTÍNEZ, Tomàs, ed. "Lo gentil estil fa pus clara la sentència": *De literatura i cultura a la València medieval*. Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura 8, 1997. 193 pp.»; «HAUF, Albert, ed. *Joan Roís de Corella i el seu temps*. Caplletra 24, 1998. 124 pp.»; «MARTINES, Vicent, ed. *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Col·lecció Universitas 9. Alcoi: Marfil, 1999. 329 pp.». *Catalan Review*, 13, 1-2, p. 333-334.
43. WITTLIN, C. (2001). «Reviews of Catalan publishing houses». *Catalan Review*, 15, 2, p. 212-214.
44. WITTLIN, C. (2001). «Reviews of Catalan publishing houses». *Catalan Review*, 15, 1, p. 177-181.
45. WITTLIN, C. (2002). «*Arxiu de Textos Catalans Antics (ATCA)*». *Romance Philology*, 56, 1, p. 198-202.
46. WITTLIN, C. (2002). «PUJOL, Josep. *La memòria literària de Joanot Martorell. Models i escriptura en el Tirant lo Blanc*. Barcelona: Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002. 347 pp.». *Catalan Review*, 16, 1-2, p. 299-307.
47. WITTLIN, C. (2003). «COLÓN, Andrés, and Germán COLÓN. *La enseñanza del latín en la baja edad media*. Estudio y edición sinóptica de las *Variationes de Fliscus*, con sus correspondencias en italiano, español, catalán y francés. Biblioteca Románica Hispánica IV. Textos 27. Madrid: Gredos, 2003». *Catalan Review*, 17, 2, p. 236-237.
48. WITTLIN, C. (2003). «FERRANDO, Antoni, and Xavier SERRA ESTELLÉS, eds. *La traducció valenciana de la missa del segle XIV. Estudi i edició de la versió de*

- Guillem Anglés. (ACV, Ms. I69). València: Universitat/Arquebisbat, 2003». *Catalan Review*, 17, 2, p. 237-238.
49. WITTLIN, C. (2003). «JAIME I. *Libro de los hechos*. Introducció, traducció y notas: Julia Butiñá Jiménez. Biblioteca Universal Gredos. Madrid: Gredos, 2003». *Catalan Review*, 17, 2, p. 239.
 50. WITTLIN, C. (2003). «VERNIER, Richard, trans. *The Dream of Bernat Metge*. Aldershot UK, 2002. xxxvii and 87 pp.». *Catalan Review*, 17, 2, p. 250-252.
 51. WITTLIN, C. (2004). «Entorn de les edicions de textos medievals». *Estudis Romànics*, 26, p. 265-268.
 52. WITTLIN, C. (2013). «Cesàreo Calvo Rigual, *Estudi contrastiu del lèxic de la traducció italiana del Tirant lo Blanc*. *Tirant: Butlletí Informatiu i Bibliogràfic*, 16, p. 375-377.
 53. WITTLIN, C. (2014). «Cocozzella, Peter. *Text, translation and critical interpretation of Joan Roís de Corella's "Tragèdia de Caldesa", a Fifteenth-Century Spanish Tragedy of Gender Reversal* (Lewiston, Edwin Mellen Press, 2012)». *Catalan Review*, 28, p. 240-243.
 54. WITTLIN, C. (2014). «Courcelles, Dominique de / Martines Peres, Vicent (coord. -ed.) (2012): *Pour une histoire comparée des traductions*. París: École Nationale des Chartes (Études et rencontres de l'École des chartes, vol. 36)». *Estudis Romànics*, 36, p. 518-520.
 55. WITTLIN, C. (2014). «Wheeler, Max W. (trad.) (2011): *Curial and Guelfa. A classic of the Crown of Aragon*. Translated into English by Max W. Wheeler. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (IVITRA Research in Linguistics and Literature, vol. 2)». *Estudis Romànics*, 36, p. 616-617.
 56. WITTLIN, C. (2015). «Joan Roís de Corella, *Psalteri*, a cura de Josep-Lluís Martos (València, Institució Alfons el Magnànim, 2013)». *Llengua i Literatura*, 28, p. 139-142.
 57. WITTLIN, C. (2016). «Silleras-Fernández, Núria. *Chariots of ladies. Francesc Eiximenis and the court culture of Medieval and Early Modern Iberia*». *Catalan Review*, 30, p. 400-403.

VICENT MARTINES
 Institut d'Estudis Catalans
 Institut Superior d'Investigació Cooperativa IVITRA
 Reial Acadèmia de Bones Lletres
 Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades